

Stemmen de van razzia

Aangeboden door
Gedeporteerde Rotterdammer
Verzamelpaats
dag van vertrek

dag van terugkomst
wat

Hans Lokerse (27-1-'45)
Willem (Wim) Lokerse (32)
Sluisjesdijk
10 november 1944
met een rijnaak en vervolgens per trein vanuit
Zwolle naar het Duitse Bremen weggevoerd naar
Bremen, Duitsland.
juni 45 (na een tijdje in een repatriëringskamp in Zwolle)
Een verhaal van 11 pagina's bestaande uit stukjes
tekst van vader Willem en aantekeningen van zoon
Hans.

Willem was eerder opgeroepen om te werken, dat duurde maar een paar dagen, dus hij was optimistisch... het duurde echter 8 maanden voor hij terug was.

Familieverhaal en Stamboom Lokerse - door Hans Lokerse

Hoofdstuk 1

Vroegste vermelding van de naam Lokerse

Omstreeks 1550 woonden in het Zeeuwse Zuid-Bevelandse dorp Ovezande Cornelis Lokerse en Pieter Lokerse. Cornelis heeft twee zoons met de namen Claes en Jan. Waar de voorouders van Cornelis en Pieter Lokerse vandaan komen is - nog - niet bekend.

XX

De negende generatie - Marinus mijn opa

Mijn opa Marinus is geboren in 1877 in Kloetige. Hij is het eerste kind van Marinus Sr. (1849 - 1925) en Geertruid van de Vrede (1846 - 1911). Marinus sr. kwam uit Wolfaartsdijk en Geertruid uit Kloetige. Aanvankelijk woonden zij in Kattendijke en later in de Kerkstraat 51 te Kloetingen. Zij krijgen nog zes kinderen, t.w.: Willem, Elias, Wilhelmina, Gerard, Cornelis en Maatje.

Het gezin van opa

In 1901 trouwde mijn opa met Kornelia Weststrate uit Waarde. Zij gaan wonen in Rilland-Bath. Hier wordt in 1901 de zoon Marinus (Rinus) geboren. In 1902 verhuist het gezin naar Rotterdam. Zij gingen wonen in de Rosestraat nr. 34d in het Zuidelijke-stadsdeel. Hier worden geboren: Johannes Gerard (Johan), Geertruida Wilhelmina (Truus), Matthijs (Thijs), Willem (Wim - mijn vader) en Johanna (Jo).

Het gezin is lid van de Oud Gereformeerde Gemeente. Dit betekende op zondag tweemaal lopend naar de langdurige kerkdiensten. Tussen de kerkdiensten kwamen er ook nog ouderlingen op huisbezoek, om gezamenlijk uit de Bijbel en Heilige Geschriften te lezen. Middageten werd er op zondag niet gekookt. Het was immers 'De Dag des Heren' ofwel de 'Rustdag'. En eten koken werd gezien als werken - dus op zondag alleen broodmaaltijden.

Opa's werkzaamheden

Aanvankelijk werkt mijn opa als boerenknecht. Vervolgens bij de Spoorwegen in Zeeland en later in Rotterdam, als resp. wisselwachter en rangeerder. Later begint hij in Rotterdam een boekhandel in hoofdzakelijk theologische uitgaven. Na zijn pensionering is hij een koopman in galanterieën.

Het overlijden van oma, zoon en broer Johan

Mijn oma Kornelia overlijdt in 1926 aan de ziekte tuberculose (TBC). Zij is slechts 48 jaar oud geworden. Nog meer leed blijft het gezin niet bespaard. Een jaar na het overlijden van oma, overlijdt hun zoon en broer Johan op 23-jarige leeftijd, aan de gevolgen van een hersenvliesontsteking. Er was in die tijd onvoldoende zorg om deze ziekten te bestrijden. Ook ontbrak het nog aan goede medicijnen. Mijn opa bleef bij hun overlijden achter met de kinderen: Rinus (25 jaar), Truus (21 jaar), Thijs (17 jaar), Wim (14 jaar) en Jo (10 jaar).

Opa hertrouwd

Opa hertrouwd in 1929 met Janna Dekker uit Puttershoek. Zij gingen wonen aan de Hordijk nr. 71 in IJsselmonde. Janna is de weduwe van Jan van der Hoek en heeft twee zonen (Huib en Siem) en twee dochters (Janna en Marie). Het samengestelde gezin brengt grote zorgen met zich mee. Janna trekt haar eigen kinderen nogal opvallend voor. Waarbij de andere kinderen zich achteruitgesteld voelen. Later noemen de kinderen van opa hun stiefmoeder enigszins besmuikt: *'De Mevrouw'*. De sfeer in het huis was niet goed. Daarom vertrekken de kinderen van opa, dan ook zo snel mogelijk uit het ouderlijk huis, om op kamers te gaan wonen. Mijn broers Wim en Rien en ik gingen wel eens op bezoek bij opa in IJsselmonde: van de slechte sfeer in het huis merkte je als kind niet zoveel.

Overlijden van opa

Opa overlijdt in 1962 in Blaricum. In 1961 was zijn tweede vrouw Janna Dekker overleden. De laatste jaren van zijn leven is opa inwonend geweest bij zijn dochter Truus en schoonzoon Dirk de Rooij, in hun boerderij in Achttienhoven (Gemeente Westbroek). Opa is begraven op de Noorder-begraafplaats in Hilversum.

Familiebezoek aan Maatje

Ik herinner mij dat mijn vader en moeder in de jaren zestig en zeventig, regelmatig bij een zus (Maatje) van mijn opa in Wemeldinge op bezoek gingen. Maatje werd geboren in 1891 en overleed in 1975. Ze is ongehuwd gebleven en werkte als huishoudster bij Zeeuwse-families. Ook met een broer (Elias) van opa was er contact. Aanvankelijk woonde Elias in Heinkenszand en later in Eindhoven. Hij werkte als beambte bij de Nederlandse Spoorwegen. Elias is geboren in 1880 en overleed in 1965 in Yerseke.

De tiende generatie - Willem mijn vader

Mijn vader Willem (Wim) is geboren op 6 oktober 1912 in Rotterdam. Na zijn vertrek uit het ouderlijk huis aan de Hordijk in IJsselmonde woonde hij op kamers in Rotterdam-Zuid.

Vaders opleiding en werkzaamheden

Na de Ambachtsschool heeft mijn vader vanaf 1929 enkele jaren gewerkt bij de 'Import Maatschappij' in Barendrecht. Hier werden - met aangevoerde onderdelen - de toen veel verkochte Velo-wasmachines gefabriceerd. Daarna werkte hij bij de Vatenfabriek Van der Lucht in Rotterdam.

In 1935 behaalde hij het diploma voor 'Zwakstroom-monteur / Lijnwerker-Telegrafist'. In die jaren heerste er een economische crisis met veel werkloosheid. Op het diploma is dan ook vermeldt: *'dat de cursus is gevolgd - met het doel een betrekking te verwerven'*.

Omdat dit niet direct lukte - en zijn interesse toch meer uit ging naar de koophandel, heeft hij vanuit huis een ambulante textielhandel opgezet. Daarnaast werkte hij jaarlijks tijdens de bietencampagne (van september t/m. december) in de Suikerfabriek te Puttershoek.

Het Middenstandsdiplooma behaalde hij in juni 1944, vervolgens slaagde hij in augustus 1944 voor het *'Brevet voor den Textielhandel'*. In 1948 is hij samen met mijn moeder een textielwinkel begonnen aan de Rijkstraatweg in Rijsoord.

Doordeweeks stond mijn moeder in de winkel en ging mijn vader met de motorfiets naar zijn veelal vaste klanten op de Zuidhollandse-Eilanden. Door de Watersnoodramp in 1953 liep de klandizie helaas sterk terug en is hij - in volledige tijd - gaan werken in het magazijn van de Suikerfabriek te Puttershoek, terwijl mijn moeder de textielwinkel in Rijsoord draaiende hield. Mijn vader kon het niet laten om in het magazijn van de Suikerfabriek, een 'showroom' in te richten, waar zijn collega's in de pauzes hun inkopen konden doen. In die jaren adverteerde ze in Ridderkerkse weekkrant 'De Combinatie' en met flyers met: *Lokerse éénmaal bezocht, hier altijd gekocht !*

Verkering en huwelijk van mijn vader en moeder

Mijn vader kreeg in 1938 verkering met Krijntje (Truus) van der Schans uit Rotterdam. Zij is geboren op 4 maart 1919 in de Pretorialaan 103b (Afrikaanderwijk) te Rotterdam-Zuid. Als enigste dochter van Pieter Karel van der Schans (1890 - 1940) en Janna Cornelia Everse (1887 - 1944). Zij hadden één zoon genaamd Leendert (Leen). Opa was afkomstig uit het nabijgelegen dorp Rozenburg. Hij werkte in de Rotterdamse havens als bootwerker: het laden- en lossen van zee- en binnenvaartschepen. Door hun vroegtijdig overlijden heb ik opa en oma Van der Schans niet gekend.

Het huwelijk van mijn vader en moeder op 21 mei 1941 is sober. Het was het eerste jaar van de Tweede Wereldoorlog. De kleine trouwstoet ging per tram van de Pretorialaan in Zuid, over de Maasbruggen, naar het Stadhuis in het centrum. Het stadshart van Rotterdam was op 14 mei 1940 door de Duitsers gebombardeerd. Het Stadhuis is hierbij wonderlijk gespaard gebleven. Dat in één jaar het puin van de uitgebrande en ingestorte panden was opgeruimd, en er weer trams door de stad reden, zegt veel over de veerkracht van de Rotterdammers.

Mijn vader en moeder zijn gaan wonen in de Verboomstraat nr. 22b in Rotterdam-Zuid (Charlois). Mijn vader was van huis uit lid van de Oud Gereformeerde Gemeenten. Terwijl mijn moeder bij de Nederlandse Hervormde Kerk behoorde. Uiteindelijk heeft mijn vader zich ook bij de Hervormde kerk aangesloten.

Oorlogsjaren 1940 - 1945

Na de inval van de Duitsers op 10 mei 1940, de tegenstand van het Nederlandse leger, het bombardement op Rotterdam en de daardoor afgedwongen capitulatie, ging het leven ogenschijnlijk weer zijn gewone gang.

Gedurende de opeenvolgende oorlogsjaren wordt het echter steeds grimmiger. De vijandelijkheden vanuit de Duitsers naar de bevolking nemen toe. Daarbij ontstaat in het westen van het land een groot gebrek aan voedsel en brandstof. De Duitsers voeren een waar schrikbewind tegen het Ondergrondseverzet. Dit wordt veel verzetsmensen zonder enige rechtspleging fataal. De systematisch opgezette vervolging en het vermoorden van de Joden en andere bevolkingsgroepen in de Duitse-kampen is dramatisch.

Razzia voor de arbeidsinzet

Aan het eind van de oorlog - als Zuid-Nederland al bevrijd is - worden door de Duitsers razzia's gehouden voor de arbeidsinzet in Duitsland. Eerder waren de werklozen gedwongen om in Duitsland te gaan werken.

Door de 'Duitse Weermacht' werd op 10 en 11 november 1944 in Rotterdam een razzia gehouden. Alle mannen in de leeftijd van 17 t/m. 40 jaar kregen het bevel zich voor de

arbeidsinzet in Duitsland te melden. Het merendeel van de Duitse-mannen waren voor de oorlogshandelingen naar de bezette landen gestuurd. Daardoor ontstond er - ondanks de inzet van de Duitse-vrouwen - een groot tekort aan personeel voor de oorlogsindustrie. Terugkomend van een voedseltocht in de Hoekse Waard, (met een zak aardappelen op de stang van zijn fiets), kreeg mijn vader van mijn moeder te horen dat er een Duitse-soldaat aan de deur was geweest.

Deze soldaat had een schriftelijk bevel uitgereikt, waarin stond dat de bedoelde mannen onmiddellijk

na ontvangst van het bevel, in de voorgeschreven uitrusting op straat moesten gaan staan. Verder werd vermeld dat: *'Alle andere bewoners, ook vrouwen en kinderen, moeten in de huizen blijven totdat de actie ten einde is'*.

Mijn vader dacht er nog aan om zich in het huis te verbergen. Maar in het bevel stond dat:

‘De mannen van de genoemde jaargangen, die bij een huiszoeking nog in huis worden aangetroffen worden gestraft, waarbij hun particulier eigendom zal worden aangesproken’. Nog dreigender was de regel in het bevel: ‘Op hen, die pogen te ontvluchten of weerstand bieden, zal worden geschoten’.

De voorgeschreven mee te brengen uitrusting bestond uit: *‘Warme kleding, stevige schoenen, dekens, bescherming tegen regen, eetgerei, mes, vork, lepel, drinkbeker en boterhammen voor één dag’. ‘Medegebrachte fietsen blijven in bezit van den eigenaar’. (!!)* Daarnaast werd in het bevel medegedeeld: *‘De dagelijksche vergoeding bestaat uit goeden kost, rookartikelen en vijf gulden’. ‘Voor de achterblijvende familieleden zal worden gezorgd’.*

Eerder was mijn vader na de Duitse-inval op 10 mei 1940 opgeroepen om te helpen bij de opruimwerkzaamheden op het nabijgelegen vliegveld Waalhaven. Dit duurde slechts enkele dagen. En optimist als mijn vader was: dacht hij dat de arbeidsinzet ‘ook wel niet zo lang zou duren’. Maar het vervoer, de tewerkstelling en terugkeer vanuit Duitsland duurde uiteindelijk acht maanden.

Brieven en aantekeningen over het vervoer naar Duitsland

Tekst in de brief dd. 14 november 1944 - van mijn vader aan mijn moeder - over de eerste dagen na de razzia: *Liefste vrouw en kind. Wij zijn voorlopig aangekomen in een Kamp in Wezep in Noord-Gelderland, vlak tussen Kampen en Zwolle. Op de kaart van Overijssel kan je het wel vinden. Zover ben ik deze richting nog nooit geweest. Ik geloof dat we voorlopig hier wel even blijven. Over werken wordt nog niet gepraat. Ik ben blij dat we hier even tot rust kunnen komen, want het gereis in zo’n lichter (rijnaak) begon mij knap te vervelen.*

Wij zijn hier (Rotterdam) vrijdagmorgen eerst gelopen naar de barakken bij de vlootbasis. Daar hebben we ± één uur gezeten. Toen moesten we naar de (haven)gebouwen aan de Sluisjesdijk (Autobusremise RTM - HL). En daar moeten wachten tot zowat kwart over twee. Toen zijn we weer gaan lopen. Die koffer van mij was wel wat te groot en zwaar. Ik had het grootste pak van allemaal geloof ik. Het komt wel allemaal te pas. Alleen had ik wel meer zeep mee moeten nemen, dan had ik wel een hemd en een ketelpak thuis kunnen laten.

Maar als ik weer verder moet bekijk ik het anders. Ik pak dan alles in het zeil en bind ik toe en die koffer laat ik fijn staan, die is veel te onhandig en al kapot, ook door al die regen en natte sneeuw.

Wij zijn toen in Rotterdam naar de Stieltjesstraat gegaan. (Dit via de Wolphaertsbocht, Brielselaan en Putselaan in de richting van het Stadion Feyenoord. Vervolgens via de luchtbrug over het Spoorwegemplacement. En tenslotte via de Oranjeboomstraat naar de Koningskade - HL). Daar moesten wij in de lichter. Zaterdagmorgen zijn we vertrokken. Na een poosje bij Bolnes gewacht te hebben, zijn we naar Amsterdam gekomen langs Utrecht. Daar hebben we tot ‘s middags stil gelegen en toen door het Merwedekanaal naar Amsterdam. Zondagavond dan vertrokken en ‘s nachts over het IJsselmeer waar we het zonegebied hebben gepasseerd.

(Vanaf de Koningskade aan de Nieuwe Maas ging de vaartocht via de Lek, na het passeren van de schutsluis bij Vreeswijk door het Merwede-kanaal naar Amsterdam. En tenslotte via het IJ en het IJsselmeer naar het Ketelmeer. De vaartocht van Rotterdam naar Kampen duurde twee dagen - HL).

Maandagmorgen met zonsopgang varen wij Keteldiep binnen naar Kampen. In Bolnes melk gehad en brood. Amsterdam brood, heerlijke koffie gemengd met caramel en later erwtensoep met witte bonen. In Kampen een heel brood wat later een stuk kaas en heel goede koffie met allemaal goede melk. Onderweg moesten we opstellen en lopen naar Wezep. Onderweg appels, peren, sigaartjes, roggebrood met stuk boter en fijne soep van de mensen, die zijn hier geweldig goed –

Tewerkstelling

Vervolgens is hij na een lange treinreis vanuit Zwolle, gehuisvest in een arbeidslager nabij de Duitse stad Bremen. Hier werd hij tewerkgesteld bij het onderhoud en herstel van een spoorlijn. Dit werk was levensgevaarlijk, omdat de spoorlijnen voortdurend vanuit geallieerde vliegtuigen werden beschoten en gebombardeerd. Het was een traumatische ervaring die mijn vader zijn verdere leven met zich heeft meedragen.

Op een dag was het kunstgebit van mijn vader gebroken. Om het te laten repareren moest hij naar de stad Bremen. Een afstand van ruim twee uur lopen. Met de tandarts werd afgesproken dat hij het gebit na een week weer kon ophalen. Na een week weer twee uur naar Bremen te hebben gelopen, bleek de straat van de tandarts te zijn gebombardeerd. Het huis van de tandarts was niet meer terug te vinden.

Onverrichter zaken teruggekeerd in het lager vertelde mijn vader zijn verhaal tegen een 'echte' nazi. Deze nazi 'kon of wilde' het niet geloven. Tegen beter weten in beweerde de nazi dat de bommen in de weilanden rondom Bremen waren gevallen. Hooguit waren hierbij een paar koeien gedood. Kennelijk had de Duitse-oorlogspropaganda bij deze nazi goed gewerkt.

Daarentegen ondervond mijn vader dat er ook goede Duitsers waren. Het eten in lager was slecht en onvoldoende voor het zware werk aan de spoorlijn. Bij een boer en boerin in de omgeving van het lager, kreeg hij regelmatig een goede en voedzame middagmaaltijd.

Tijdens een van die maaltijden kwamen er twee bewakers van het arbeidslager aan de deur van de boer en boerin om voedsel te vragen. Zij zagen mijn vader aan de etenstafel zitten. Dit was streng verboden en mijn vader vreesde, dat dit door de bewakers aan de leiding van het lager zou worden aangegeven. Vermoedelijk kwamen de bewakers ook illegaal, in ieder geval heeft mijn vader er niets meer over gehoord.

Van de 70.000 Rotterdamse mannen tussen de 17 en 40 jaar, zijn er 40.000 bij de razzia opgepakt. 20.000 mannen moesten het eerste traject naar Utrecht lopend afleggen. 10.000 gingen met een rijnsen (waaronder mijn vader) en 10.000 werden per trein vervoerd. Zes mannen zijn bij een vluchtpoging door de Duitsers doodgeschoten. De omstandigheden in de lagers waren slecht, de slaapplekken zonder passend beddengoed zaten vol ongedierte. Ook was de meegebrachte kleding veelal onvoldoende voor de winterse koude. Door de ontberingen en daarbij de bombardementen, zijn er naar schatting 5.000 Rotterdamse mannen in Duitsland omgekomen.

Mijn geboorte

Geboren op 27 januari 1945 (in het huis Verboomstraat 22b - Rotterdam-Charlois) is de oorlog door mij niet bewust meegemaakt. Midden in de Hongerwinter was mijn geboorte bij kaarslicht, omdat er gedurende bepaalde uren van de dag geen elektriciteit was. In deze periode werd

het nabijgelegen door de Duitsers gebruikte vliegveld Waalhaven voortdurend door geallieerden vliegtuigen gebombardeerd. Tegelijkertijd werden er door de Duitsers hijskranen in de Waalhaven met springstoffen vernield. Dit om te voorkomen dat de in aantocht zijnde geallieerden, van de hijskranen gebruik kunnen maken. Tijdens dit geweld stond ons huis te schudden en diende de trap als schuilplaats voor ons gezin.

Mijn geboorte was om 4.45 uur. De geboorteaangifte werd verricht door de vroedvrouw Maria Petronella Gamelkoorn. Zoals tussen mijn

moeder en vader, voor zijn vertrek naar Duitsland afgesproken, ben ik vernoemd naar de in 1927 overleden broer (Johannes) van mijn vader. Mijn doop werd uitgesteld tot 15 december 1946.

Door de afwezigheid van mijn vader moest mijn moeder de Hongerwinter - met mijn toen tweejarige broer Wim en ik als baby - op eigen kracht zien te overleven. Opvallend was hierbij de saamhorigheid in de familie- en vriendenkring. In het laatste oorlogsjaar was er in Rotterdam, ondanks de verstrekte distributiebonnen, vooral schaarste aan voedsel en brandstof. Hulp en het delen van het weinige was in die tijd vanzelfsprekend.

Bij de gaarkeukens kon je een paar keer per week een prakje- of kopje soep halen. Het was vaak een aardappelsoep met een smaakje en wat er verder in zat. Als je echt honger hebt eet je alles - ook suikerbieten en bloembollen, hoorden wij na de oorlog van onze ouders. Als brandstof werd op de rangeerterreinen van de spoorwegen gezocht naar stukjes aardkool. Dit hield in heel veel gruis scheppen en zeven totdat er een klein beetje van het 'zwarte goud' overbleef. Ook werden de houten bielzen onder de spoorrails weggehaald - en bomen langs de straten omgehakt. Hiermee konden de noodkacheltjes mee gestookt worden om de kou enigszins te verdrijven.

Oom Thijs gearresteerd en tewerk gesteld

Oom Thijs - een broer van mijn vader - werd op 7 april 1942 in Rotterdam door de Sicherheitspolizei (Sipo) gearresteerd. Na een inbewaringstelling van drie dagen werd hij alweer vrijgelaten. Op de arrestatiekaart is de reden van zijn aanhouding niet vermeld. Meestal gingen arrestaties om het beledigen van Duitsers en NSB-ers. Soms werden de gearresteerde personen overgebracht naar het Strafkamp Amersfoort - of nog erger - het Duitse-doorgangskamp in Westerbork.

In juni 1943 was oom Thijs tewerk gesteld vanuit het arbeidslager Rübenkamp in Barmbek nabij Hamburg. Of het iets te maken had met zijn eerdere arrestatie is niet bekend.

Ondergedoken Joods meisje

In Hilversum was in het gezin van oom Henk en tante Jo een Joods meisje ondergedoken. Het meisje genaamd Lilly maakte gebruik van een vervalst persoonsbewijs. Meerdere malen heeft Lilly bij mijn ouders geloged. Toen mijn moeder met Lilly een slagerswinkel bezocht - merkte de slagersvrouw op: '*dat meisje lijkt op een Jodin*'. Mijn moeder was bang voor verraad aan de Duitsers en wist niet wat ze moest doen: niet of juist wel naar deze slager blijven gaan. Gelukkig kwam toen het einde van de oorlog in zicht. De ouders van Lilly waren afkomstig uit Bussum. Tijdens de oorlog is haar vader door de Duitsers opgepakt en vermoord. Haar moeder Ank heeft de oorlog wonderwel overleefd. Na de oorlog kwam Ank jarenlang op bezoek bij oom Henk en Tante Jo. Toen Lilly in de jaren vijftig, tijdens een vakantie in Noordwijkerhout door een Duitse-toerist werd aangesproken, wilde - of kon zij door emotie geen woord uitbrengen.

Briefwisselingen

In de laatste oorlogsjaren werd door de Duitsers, toch nog het verzenden van post toegestaan. Weliswaar zeer beperkt was het mogelijk om via het Rode Kruis, over en weer brieven- en briefkaarten met nieuwtjes te versturen. Later mochten vanwege de door de Duitsers toegepaste censuur alleen briefkaarten worden verzonden. Al die brieven en briefkaarten zijn door mijn ouders bewaard en vormen een beeld van ons gezin in die moeilijke tijd.

Vaders terugkeer in Rotterdam

Na de algehele capitulatie van Duitsland op 5 mei 1945, is mijn vader grotendeels lopend vanuit Bremen teruggekeerd in Rotterdam. De opvang vanuit het ontredde Duitsland was chaotisch. De repatrieerden snapt heel goed dat er geen georganiseerde opvang klaarstond. Men was vooral op zichzelf aangewezen. Er was nauwelijks vervoer en communicatie. Ook ontbrak het toen aan een passende overheidsorganisatie. Al ontstond er

weer snel een 'bureaucratie met een formulierenterreur'. Hoewel dit wel nodig was om de 'foute Nederlanders' op te sporen en te berechten, zoals oorlogsmisdadigers (SS-ers), collaborateurs (NSB-ers) en zwarthandelaren (woekeraars).

Na de passage van de landsgrens tussen Duitsland en Nederland, is mijn vader opgevangen door de Evacuatiendienst in Winschoten. Hier ontving hij een 'repatrieringsverklaring' gedateerd 22 mei 1945. Na enigszins aangesterkt te zijn in de Bakkerij van B. Niekamp, aan de Grindweg nr. 5 in Winschoten, is hij naar Zwolle gelopen. Hier werd hij geïnterneerd in een Repatriëringkamp. Dit kamp was gevestigd in de Nieuwe Ambachtschool.

De bijna 300.000 Nederlandse mannen die in Duitsland tewerk waren gesteld, werden bij hun terugkeer in Repatriëringkampen opgenomen, dit om hun gezondheid vast te stellen. En daarna op passende wijze enigszins te herstellen van de lichamelijke- en geestelijke ontberingen.

Tekst op de briefkaart gedateerd mei 1945 - van mijn moeder aan mijn vader: *Aan den Heer W. Lokerse Repatriëringkamp afd. Zwolle, Nieuwe Ambachtsschool, Zwolle. Lieve Wim, Ik heb je brief ontvangen en was heel gelukkig dat begrijp je. Met mij en de twee jongens gaat het goed. De kleine Johan (Hansje) is al vier maanden (27 januari geboren). Het is een schat. Ik heb gauw een groote brief geschreven, maar nu kwam er een padvinder en die zei - 'er mochten geen brieven meer weg'. Dus gauw een briefkaart. Nu Wim ik hoop dat ze gauw doorlaten. Ik heb nu wel weer geduld hoor, nu ik weet dat het goed met jou is. Ik kan het nu wel weer schipperen. We gaan weer goed vooruit. Ik ben steeds in ons eigen huis gebleven. En ik heb veel aanloop en ga veel naar Truus de Hooge die woont aan de Boergoensevliet. Nu lieve Wim ik zal eens eindigen want ik krijg een stijve hand van al dat geschrijf dat ben ik niet gewend. Nu het beste en tot spoedig weerziens in ons eigen huis en vele kussen van je vrouw en de kinderen en tot spoedig weerziens. Truus Lokerse, Verboomstraat 22b, Rotterdam.*

In juni 1945 is mijn vader teruggekeerd in zijn gezin. Ik was toen vijf maanden oud. Er was weer ruimte voor opluchting en vreugde. Tijdens mijn vaders afwezigheid had mijn moeder allerlei textiel - vanuit de handelsvoorraad van mijn vader - en huisraad geruild voor voedsel en brandstof. Het geruilde was door mijn moeder keurig bijgehouden in een schoolschriftje'. Mijn vader was heel blij dat zijn gezin de oorlog had overleefd. Het schriftje werd daarom kapot gescheurd met de woorden: *'Dit is verleden tijd en nu beginnen wij opnieuw' !*

Tekst in de brief van B. Niekamp uit Winschoten: *Beste Familie Lokerse, Uw (bedank)brief hebben wij in goede welstand ontvangen en moest ik me wel even goed bedenken wie u was en 't schoot me warempel direct te binnen, want we hebben zoveel vluchtelingen geherbergd voor en na u. Maar u bent toch de enige tot nog toe die ons geschreven heeft dat hij God zij dank goed bij vrouw en kinderen is gekomen. Dat u helemaal naar Zwolle moest lopen had ik niet verwacht toen u vertrok, maar ja het was natuurlijk moeilijk om in die tijd op transport te komen. Later werden de vluchtelingen op boerenwagens van de ene plaats naar de andere gebracht, soms tot heel de IJssel-linie toe. Wat een vreugde zal dat geweest zijn toen u weer in uw familiekring was. Zoiets kunnen wij ons haast niet indenken, dat moet men denk ik beleven. Goed dat bij u alles nog in leven was, want er zijn zo veel gezinnen uit elkander geslagen door die moffen. Nu voor uw verdere leven hopen wij dat u met uw gezin verenigd mag blijven, want u heeft nou een voorproefje gehad hé. Vele hartelijke groeten van ons allen ook aan uw vrouw. B. Niekamp, Grindweg 65, Winschoten.*

Vooruitkijken - maar niet vergeten

Na de oorlog was het vooral vooruitkijken. Alle aandacht ging uit naar de Wederopbouw. Er werd niet (te) veel over gesproken: maar toch is door mijn ouders de geschiedenis van de oorlog doorgegeven. Zoals het van nabij beleefde bombardement op het Rotterdamse centrum in mei 1940, de Hongerwinter 1944 - 1945 en de deportatie en tewerkstelling van mijn vader in Duitsland van november 1944 tot juni 1945.

Daarbij werden de zeer moeilijke omstandigheden, met name de Hongerwinter niet vergeten: eten werd niet weggegooid. Zo werd van oud witbrood 'broodpap' gemaakt. Het brood gekookt in melk en daarna bestrooid met kaneel smaakte toch nog goed.

Ook bewaarde mijn vader op de zolder een zogenoemd 'oorlogsnoodkacheltje'. Dit kacheltje ter grootte van een flinke (etens)pan zorgde tijdens de Hongerwinter met weinig hout en steenkool toch nog voor enige warmte (en een stinkende rook in de woonkamer !) Tevens werd op het kacheltje eten gekookt. Verder werden op de zolder nog een aantal afgedankte spullen bewaard, zoals een handbewogen graanmolentje en een klein oventje, omdat deze 'ooit in bijzondere omstandigheden' toch nog bruikbaar en nuttig zouden kunnen zijn.

Over de oorlogsperiode heeft mijn vader pas aan het eind van zijn leven uitgebreider verteld. In september 2010 is hij na een kort ziekbed overleden. Wij merkten dat hij in zijn laatste weken de bombardementen tijdens het werk aan de Duitse-spoorlijn herbeleefde.

Textielhandelaar maar ook technaut

Mijn vader was niet alleen een textielhandelaar. Hij was ook een rasechte technaut ofwel een zelfdoener. Elk technisch probleem zag hij als een uitdaging. Binnen de familie sprak men over de 'Lokerse oplossing' als hij weer iets had bedacht. Zoals een 'Zuinige Zeeuw' betaamd moest het altijd zo goedkoop mogelijk. En al zag het er soms niet uit - functioneel was het meestal wel. Daarnaast werden er tijdelijke 'noodreparaties' uitgevoerd, hoewel bij mijn vader: 'niets zo lang duurde als tijdelijk'.

Zijn grote hobby was motorrijden. Legendarisch was het inrijden van zijn gereviseerde vooroorlogse (bouwjaar 1938) DKW-motor. Ik ga even een stukje rijden, zei hij tegen mijn moeder, om vervolgens pas de volgende dag terug te komen. De rit via de Afsluitdijk en ongetwijfeld de vele 'onderhoudsstops' vroegen kennelijk meer tijd dan gedacht. Mijn vader nam bij zijn reizen altijd voldoende brood en koffie van huis mee. Dus het inrijden van de motor - mocht wat hem betreft wat langer duren.

Vakanties

In de jaren vijftig ging ons gezin op vakantie naar Noordwijkerhout. Er werd op de Camping Smit aan de Randweg een zomerhuisje gehuurd. Smit was een Bloembollenboer die geleidelijk zijn velden inrichten als een camping. De huisjes bestonden uit een viertal voormalige bloembollenschuren. Daarnaast werden er een groot aantal 'houten tenten' geplaatst. Vanuit de Gemeentelijke-bouwverordening mochten er geen 'vaste' huisjes worden gebouwd. Daarom moest het dak bestaan uit zeildoek - dat bij slecht weer klapperde in de wind en nog erger het regenwater doorliet. De huisjes moesten voor de winter worden afgebroken - om in het voorjaar weer opgebouwd te worden.

De Camping grensde aan een fraai bos- en duingebied. Door dit omvangrijke gebied was het naar zee zo'n half uur lopen. Ook lag er een zandpad naar de zee voor auto's en fietsers. Het was de tijd dat de eerste Duitsers op vakantie naar de Noordzeekust komen. Op het parkeerterreintje bij de zee verschenen de Opels en Volkswagens met Duitse-nummerborden. Mijn vader zei: *er komt een tijd dat wij ook zo'n auto kunnen kopen*. Zijn zwager - oom Henk ging nog een stapje verder in de te verwachten welvaart, door te vertellen dat hij behalve een auto - ook nog een 'Alpenkreuzer' zou kopen. Toen een populaire kampeervouwwagen uit het voormalige Oost-Duitsland.

Op de nabijgelegen gelegen Camping Van Bentum, verbleven tegelijkertijd oom Henk en tante Jo met hun kinderen Cocky, Elly, Marijke, Gijs en Rens. Tante Jo is de zuster van mijn vader. Oom Henk was bouwkundig opzichter- en brandweerman bij de Gemeente Hilversum. Vanuit deze gemeente werden jaarlijks een aantal huisjes voor het gemeentepersoneel geplaatst. Later ging ons gezin naar zomerhuisjes op Schouwen-Duiveland, De Veluwe, Zuid-Limburg en Drenthe. Na hun pensioen zwierven mijn vader en moeder, tijdens hun vakanties met de auto door heel Europa. Avontuurlijke reizen tot ver in de Balkan en Spanje. Wij hielden soms

ons hart vast vanwege de rijstijl van mijn vader - maar ze kwamen altijd weer veilig thuis. Later gingen ze met het vliegtuig op zomervakanties naar Spanje en Tunesië. Daarbij hebben zij vele malen overwinterd in de Spaanse zon. De laatste vakantie van mijn vader was een excursiereis naar Istanboel.

Familie-uitwisselingen

Tijdens de schoolvakanties waren er familie-uitwisselingen. Dit met de gezinnen van oom Henk en tante Jo in Hilversum. En ook met een andere zus van mijn vader - tante Truus en oom Dirk in Achttienhoven (Gemeente Westbroek). Vele jaren kwam dochter Elly van oom Henk en tante Jo meerdere weken naar Rijsoord. Terwijl mijn broer Wim - en later ik in het gezin van tante Jo logeerde. Ook heeft Wim meerdere vakanties bij tante Truus en oom Dirk in hun boerderij doorgebracht.

Het vervoer ging per motor van oom Henk - of die van mijn vader. Ik herinner mij de ritten waarbij het flink begon te regenen. Toen was het niet moeilijk om te schuilen bij een aan de Rijksweg gelegen boerderij. Herkenningpunten tijdens de ritten waren het Feyenoord-stadion en de Maasbruggen in Rotterdam, de Lekbrug bij Vianen en de verkeersrotonde 'Oudenrijn'. Het was altijd weer een prettig verblijf in Hilversum. Spelen in de tuin en rijden op de autoped van Gijs in de omliggende straten. Bij mooi gingen we gezamenlijk zwemmen in recreatiebad 'Crailo'. Met mij achterop reed oom Henk met de motor naar de vliegbasis 'Soesterberg', om de straaljagers te zien opstijgen en landen. Ook zijn we op zijn werk in het gemeentehuis van Hilversum op bezoek geweest. Het grote gebouw, vorm en inrichting ontworpen door de Stadsarchitect Dudok maakte grote indruk op mij.

Ons gezin en de huisvesting

Zoals eerder beschreven woonde ons gezin vanaf 1941 in de Verboomstraat nr. 22b in Rotterdam-Zuid (Charlois). Hier zijn mijn broer Wim (1943), ik (1945) en mijn broer Rinie (1946) geboren. In 1948 zijn wij verhuisd naar Rijsoord - een dorp tussen Dordrecht en Rotterdam. In het woonhuis aan de Rijksweg nr. G134 (later nr. 195) begonnen mijn vader en moeder een textielwinkel. De voorkamer van het huis werd ingericht als het 'Manufacturenhuis W. Lokerse'. In 1958 is mijn zus Joke als nakomertje geboren. Door de verkoop van het huis zijn mijn ouders in 1974 verhuisd naar de Mauritsweg in Rijsoord. Als gevolg van de verbreding van de aangrenzende Rijksweg 16 zijn zij in 1985 verhuisd, naar een nieuwbouwwoning aan de Mauritshoek in Rijsoord. Nadat mijn moeder getroffen werd door een beroerte, waardoor zij deels verlamd raakte, volgt in 1992 een verhuizing naar een seniorenwoning aan de Clara Wichmanstraat in Ridderkerk.

Overlijden van mijn moeder en vader

In 1994 is mijn moeder na een kort ziekbed op 75-jarige leeftijd overleden. Na een bijna 54-jarig huwelijk was mijn vader weer alleen. Enkele jaren later heeft hij een relatie gekregen met Barbara Brandwijk uit Rotterdam-Zuid (Charlois). Zij woonde in een gedeelte van de voormalige ijzerwinkel met bovenwoning van haar ouders aan de Zuidweg. Bijzonder is dat Barbara destijds de babysit van ons gezin is geweest.

Er ontstond een jarenlange hechte vriendschap tussen mijn vader en Barbara. Ze hadden het goed samen. Meerdere dagen per week waren zij bij elkaar. Samen trokken ze er met de auto op uit: wandelingen met de hond op het strand 'De Hoek' - (Hoek van Holland), rondvaarten met de Spido in de Rotterdamse Havens, winkelen in Ridderkerk en Rotterdam, familie- en kennissenbezoek in heel Nederland. En samen iedere zondagmorgen naar de Gereformeerde Kerk in Ridderkerk.

In september 2010 is mijn vader op bijna 98-jarige leeftijd na een kort ziekbed overleden. Door zijn ziekte werd Barbara van vriendin - een mantelverzorger. Wij zijn Barbara zeer dankbaar dat zij dit heeft gedaan. Mijn moeder en vader zijn - vanuit hun Christelijk-geloof overtuigd van een hoger leven in het hiernamaals - begraven op het kerkhof Vrederust in Ridderkerk. Wij herinneren hun vooral met het devies van mijn optimistische vader: *'Het komt altijd weer goed'*.

Hoofdstuk 2

De elfde generatie - Hans (ikzelf)

Zoals eerder omschreven woonde ons gezin vanaf 1948 aan de Rijksstraatweg in Rijsoord. Met als directe buren de timmerman Wouter Bestebreurtje en de tuinder Jacob van Gelder. Achter het huis van Bestebreurtje staat de Gereformeerde 'Westerkerk'. Daarachter is de timmerwerkplaats met houtloods van Bestebreurtje. Aangrenzend is er een stallinggarage voor personenauto's en een opslagloods voor vlasproducten. Mijn persoonlijke herinneringen aan Rijsoord en omgeving, gaat over de periode van 1950 tot 1970. In 1950 was ik vijf jaar. In 1970 ben ik - door de liefde - in Breda gaan wonen en werken.

De bewoning en winkels rondom ons huis

Aan de rechterzijde van ons huis staat het woonhuis van timmerman Wouter Bestebreurtje. Voorbij de stallinggarage wonen in een verzamelhuis drie gezinnen: resp. de tuinder Van Gelder, vlasbewerker Ouwens en 'de van alles aanpakker' Van Vugt. Aan de overzijde staat het huis van de boerenknecht Wiekeraad met vrouw en zonen Piet- en Arie Molendijk - mijn jeugdvriend. Verderop het huis van de familie Moerkerken (broers en zus): onderwijzer Koos, schoenmaker Jan en huishoudster Geertrui. Vervolgens het Sigarenmagazijn met woonhuis Van der Wel en verderop het huis van de tuinder Van Vugt. Weer overstekend staat het huis, schuur met boomgaard van de familie Huizer. Verder het huis met werkplaats van de huisschilder Jan Gouman, vervolgens twee huizen met resp. de kruidenier Herman de Weerd (later de bakker in ruste - De Geus met vrouw en dochter Truus) en de tuinder Jacob van Gelder met de inwonende zoon Paul en zijn vrouw.

Tenslotte het huis van een Rijksduitser. In 1948 is de Rijksduitser vertrokken en is ons gezin er gaan wonen. Wij verhuisden toen vanuit Rotterdam-Charlois. Mijn ouders zijn in de voorkamer van het huis (nr. G134 - later nr. 195) het 'Manufacturenhuis W. Lokerse' begonnen. De winkel is later door mijn broer Wim uitgebreid met woninginrichting.

Het was aan de Rijksstraatweg prettig wonen: aan de voorzijde van het huis en de winkel een ruim zicht over de polder 'Nieuw Reijerwaard' en aan de achterzijde zicht tot over de Oude Maas. Er was een ruime tuin met aanlegplaats voor de boot en kano aan het ca. 130 meter brede afgedamde riviertje 'De Waal'. In de zomer varen of vanaf het steigertje vissen op voorn, blik en (glibberige) brasem. En vele winters met de prikslee of schaatsen op het ijs. In de tuin stond een kippenren, konijnenhok en geitenschuur met daarboven een duivenzolder. De tuin met een achttal sier- en fruitbomen, was verdeeld in een moestuin en een grasveld voor het grazen van de geit.

XX

**Breda, -
Hans Lokerse**

Bronnen;

'Genealogie Zuid-Bevelandse geslacht Lokerse': door E.B.G. Lokerse - Rijswijk (1983).
'Genealogie van Augustijn Janse Lokerse': door F. de Jonge (2009). 'Genealogie van Jacob Boonman' (1607 - 1656). 'Kwartierstaat van J.M.G. Leune' (2020).

'Weekboeken verffabrikantenfamilie Molijn te Nunspeet' (1903 - 1912). RAZE: Gerechtelijk Archief de Zeeuwse Eilanden'. 'Geschiedenis van de kerk in Borssele vanaf 1618' door Huib Westerbeke (2000).

Het 'Woordenboek van de familienamen in Zeeland' door Dr. Frans Debrabandere. De naam Lokerse is de Middelnederlandse afleiding van *Loken*. Hetgeen betekent: 'sluiten, bergen, afsluiten, omheinen'. Genoemd worden in 1379 - Pieter de Lokere, leper (BEELE); in 1585 Claes Corneliszoon Lokersse, Ovezande (Databank Meertensinstituut); 1607 Pieter Pieterzoon Loockers, Hoedekenskerke (HARTHOORN). Verklaring: BEELE - W. Beele,

Studie van de Ieperse persoonsnamen uit de stads- en baljuwrekeningen 1250 - 1400 (1975).
HARTHOORN - P.A. Harthoorn, Honderd Zeeuwse families, Naarden, z.d.
Informatie over Neeltje Lokerse: Regionaal Archief Leiden door Henri Dingjan (2007) en
website Huygens ING.
De Razzia van Rotterdam op 10 en 11 november 1944 - Rijksinstituut voor
Oorlogsdocumentatie door B.A. Sijes (1951).

Bijlage

Stamreeks Hans Lokerse:

1. Augustijn Janszoon Lokerse

Geboren: 1590 te Overzande.

Overleden: 1655 te Borssele.

Landbouwer.

Schepen, Armmeester en Directeur van de Borssele Watering.

Trouwde in 1618 met Catharina Bastiaans uit Ovezande.

Het echtpaar vestigde zich in de polder Sluishoek in Borssele.

In 1623 kochten zij de hoeve 'De Hooge Boomen', staande in

de 1615 - 1616 drooggelegde polder Holenhoek te Borssele.

Deze polder behoorde bij de stad Goes.

(De hoeve bestaat nog steeds - direct naast de Westerschelde-tunnel).

Zij kregen 6 kinderen: de 6^e is Bastiaan Augustijnszoon.

2. Bastiaan Augustijnszoon Lokerse

Geboren: 1628 te Borssele.

Overleden: 1705 te Borssele.

Hij wordt beschouwd als de Stamvader van de Zuid-Bevelandse Lokerse's.

Landbouwer op de hoeve 'De Hooge Boomen'.

Dijkgraaf, Schepen, Bestuurslid van de Weeskamer.

Ook trad hij op als Baljuw: nu Officier van Justitie geheten.

Katholiek - maar werd later lid en Ouderling van de Hervormde Kerk.

Trouwde in 1670 met Cornelia Janse Boonman uit Borssele.

Zij kregen 4 kinderen: de 2^e is - de stamhouder - Augustijn.

Na het overlijden van zijn vrouw, krijgt hij met Tenijntje Jans - het kind: Catelijntje.

GEWESTELIJK ARBEIDSBUREAU ROTTERDAM.

Ontvangen van W. Lokerse. 6-10-1912 Rotterdam.
een ontvangstbewijs voor de aan de grens bij zijn/haar repa-
triering ingeleverde gelden
ten bedrage van

f. xxxxxxxx
R.N. 97.--

Andere Valuta xxxxxxxxxxxxxxxx

DIT RECU KAN IN GEEN GEVAL HET ORIGINEEL VERVANGEN.

Rotterdam, 17 December, 1947

Gewestelijk Arbeidsbureau Rotterdam.
Afd. Uitbetalingen te Middellandstraat 103.
Aantekening:

(1) REGISTRATION NO.												A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD												For coding purposes																																															
																								A. B. C. D. E. F. G. H. I. J.																																															
<i>Rohrer</i>												<i>Willems</i>												Original ☐ Duplicate ☐ M. ☐ Single ☐ Married ☐ F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐																																															
(2) Family Name												(8) Sex												(4) Marital Status												(5) Claimed Nationality																																			
<i>6-18-1912</i>												<i>Rothda</i>												<i>Ned.</i>												(7) Religion (Optional)																																			
(6) Birthdate												Birthplace												Province												Country																																			
(9) Number of Dependents:												(10) Full Name of Father												(11) Full Maiden Name of Mother												(8) Number of Accompanying Family Members:																																			
<i>Rothda</i>												<i>Rothda</i>												<i>Rothda</i>												<i>Rothda</i>																																			
(12) DESIRED DESTINATION												(13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938.																																																											
City or Village												Province												Country												City or Village												Province												Country											
(14) Usual Trade, Occupation or Profession												(15) Performed in What Kind of Establishment												(16) Other Trades or Occupations																																															
<i>a.</i>												<i>b.</i>												<i>c.</i>												(18) Do You Claim to be a Prisoner of War ☐ ☐ ☐																																			
(17) Languages Spoken in Order of Fluency												Yes No												(19) Amount and Kind of Currency in your Possession																																															
(20) Signature of Registrant:												(21) Signature of Registrar:												Date:												Assembly Center No.																																			
(22) Destination or Reception Center:																																																																							
<i>Hoofman</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>																																			
(23) Code for Issue												Name or Number												City or Village												Province												Country																							
												1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28																																																											
<i>Willems</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>																																			
(24) REMARKS																																																																							
<i>Willems</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>												<i>Willems</i>																																			

MEDICAL CLEARANCE CERTIFICATE										(31) SUPPLEMENTARY RECORD									
1st		2nd		3rd		4th		5th		Temporary identity certificate issued—:									
D. D. Y.		M. M. K.		MAY		OTHER													
(25) Dates of Disinfestation				(26) PHYSICAL CONDITION ON ARRIVAL						(27) IMMUNIZATION RECORD				(28) Final Medical Inspection —:					
				Type				Dose				Date				Initials			
				T				1.											
				(Epid)				2.											
								3.											
				D.				1.											
								2.											
				T. T.				1.											
				(Tab.)				2.											
								3.											
				O.															
				S.				Date				Initials				Reaction			
				Vacc.												I. V. VA.			
				Read.															
Arrival Medical Inspection —:				Date															
Medical Examiner				Medical Examiner															
(29) MOVEMENT AUTHORIZATION OR VISA				(30) RECEPTION CENTER Receipt															